

Regeringens proposition

1977/78: 121

om ändring i lagen (1970: 943) om arbetstid m. m. i husligt arbete;

beslutad den 2 mars 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

PER AHLMARK

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete i anslutning till den av riksdagen antagna arbetsmiljölagen. Förslaget innebär dessutom viss ändring av lagen om husligt arbete med anledning av att riksdagen har beslutat begränsningar av de övertidsuttag som medges i allmänna arbetstidslagen.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970: 943) om arbetstid m. m. i husligt arbete

Härigenom föreskrivs att 3, 8, 9 och 15 §§ lagen (1970: 943) om arbetstid m. m. i husligt arbete skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

När särskilda skäl föreligger, får övertid tagas ut med högst 48 timmar under en tid av fyra veckor, dock högst 300 timmar under ett kalenderår.

Vid beräkning av tillåten övertid enligt första stycket minskas den ordinarie arbetstiden enligt 2 § för varje infallande helgdag, som är arbetsfri och som ej är söndag, med den arbetstid som arbetstagaren skulle ha fullgjort om helgdagen i stället hade varit vardag.

8 §

Arbetsgivare är skyldig att *iakttaga allt som skäligen behövs* för att förebygga att arbetstagare *ådrager sig ohälsa till följd av arbetet eller drabbas av olycksfall däri*. Arbetsgivare skall särskilt tillse att arbetstagare, som ej fyllt 18 år, icke användes till arbete på sådant sätt att det kan anses medföra fara för överansträngning eller annan skadlig inverkan på arbetstagarens hälsa eller *kroppsutveckling*.

Arbetsgivare är skyldig att *vidtaga alla åtgärder* som behövs för att förebygga att arbetstagare *utsättes för ohälsa eller olycksfall i arbete*. Arbetsgivare skall särskilt tillse att arbetstagare, som ej fyllt 18 år, icke *anlitas* till arbete på sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på arbetstagarens hälsa eller *utveckling*.

Arbetstagare har att iakttaga tillbörlig försiktighet i arbetet och att i övrigt medverka till förekommande av ohälsa och olycksfall däri.

9 §

Arbetstagare skall åtnjuta behövlig ledighet för nattvila. I denna skall såvitt möjligt ingå tiden mellan klockan 24 och klockan 5.

Arbetstagare skall beredas minst 24 timmars sammanhängande ledighet varje vecka. Ledigheten skall såvitt möjligt förläggas till *söndag*.

Arbetstagare skall beredas minst 36 timmars sammanhängande ledighet varje vecka. Ledigheten skall såvitt möjligt förläggas till *veckoslut*.

Avvikelse får göras från första och andra styckena i fall som avses i 4 §.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*15 §¹

Tillsyn över efterlevnaden av 2–4, 6 och 8–10 §§ utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionen. Därvid gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives om tillsyn över efterlevnaden av *arbetarskyddslagen (1949:1)*. Undersökning på arbetsställe får dock ske endast på begäran av part eller om annars särskild anledning föreligger.

Tillsyn över efterlevnaden av 2–4, 6 och 8–10 §§ utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionen. Därvid gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives om tillsyn över efterlevnaden av *arbetsmiljölagen (1977:1160)*. Undersökning på arbetsställe får dock ske endast på begäran av part eller om annars särskild anledning föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1978.

¹ Senaste lydelse 1973: 838.

Utdrag

ARBETSMARKNADSDEPARTEMENTET PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-03-02

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson

Föredragande: statsrådet Ahlmark

Proposition om ändring i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete

1 Inledning

Arbetarskyddslagen (1949: 1, omtryckt 1973: 834, ändrad senast 1977: 534) och allmänna arbetstidslagen (1970: 103, ändrad senast 1977: 1163) är inte tillämpliga på arbete i arbetsgivarens hushåll. För sådant arbete gäller i stället lagen (1970: 943) om arbetstid m. m. i husligt arbete (ändrad senast 1975: 732). Denna innehåller grundläggande arbetarskyddsregler efter förebilder i arbetarskyddslagen. I lagen om husligt arbete finns också arbetstidsregler som delvis ansluter till bestämmelserna i arbetarskyddslagen och arbetstidslagen. Dessutom upptas en del bestämmelser som rör arbetsavtalets ingående och upphörande m. m.

Arbetarskyddslagen ersätts fr. o. m. den 1 juli 1978 av arbetsmiljölagen (prop. 1976/77: 149, SoU 1977/78: 1, rskr 18, SFS 1977: 1160). Vidare har fr. o. m. den 1 januari 1977 genomförts vissa begränsningar av de övertidsuttag som tidigare medgavs i allmänna arbetstidslagen (prop. 1975/76: 179, SoU 45, rskr 379, SFS 1976: 597).

Inom arbetsmarknadsdepartementet har i september 1977 utarbetats promemorian (Ds A 1977: 5) Ändringar i lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete. I promemorian behandlas frågan vilka ändringar som kan behöva vidtas i lagen om husligt arbete med anledning av den nya lagstiftningen på arbetsmiljöns område och ändringarna i allmänna arbetstidslagen. Promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, kommittén (Ju

1976: 08) att utreda vissa frågor om jämställdhet mellan män och kvinnor, m. m. (jämställdhetskommittén), Landsorganisationen i Sverige (LO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Yrkeskvinnors klubbars riksförbund.

2 Gällande bestämmelser m. m.

I denna del hänvisas till avsnitt 2–5 i bilagan. Det förslag till arbetsmiljölag, för vilket där redogörs, överensstämmer med den antagna arbetsmiljölagen.

3 Departementspromemorian och remissyttrandena

3.1 Promemorian

I promemorian läggs fram förslag till ändringar i lagen om husligt arbete. I fråga om innehållet i förslagen hänvisas till avsnitt 6 i bilagan.

3.2 Remissyttrandena

Förslagen i departementspromemorian tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Enligt *LO* är förslagen helt i linje med vad *LO* tidigare har anfört i sitt remissyttrande över arbetsmiljöutredningens (S 1970: 35) slutbetänkande (SOU 1976: 1) Arbetsmiljölag. *TCO* tillstyrker också förslagen och konstaterar att de innebär en anpassning till arbetsmiljölagen och de nyligen vidtagna ändringarna i allmänna arbetstidslagen. Även *LRF* instämmer i de överväganden som görs i promemorian och tillstyrker att de föreslagna ändringarna genomförs.

Endast vad gäller arbetstiden för minderåriga arbetstagare har ett par remissinstanser uttalat tveksamhet beträffande övervägandena i promemorian. Bakgrunden är här att den sammanlagda arbetstiden för minderårig arbetstagare är maximerad till 10 timmar per dygn och 54 timmar per vecka enligt lagen om husligt arbete, medan arbetsmiljölagen innebär en begränsning av minderårigs totala arbetstid till 9 timmar per dygn och 45 timmar i veckan. I promemorian föreslås på denna punkt ingen ändring i lagen om husligt arbete. Härvid åberopas att en specialregel i lagen om husligt arbete om förlängd ordinarie arbetstid, motiverad framför allt av hänsyn till förvärvsarbetande föräldrar med små barn, bör kunna tillämpas beträffande minderåriga arbetstagare även i fortsättningen. *Arbetskyddsstyrelsen* anför att det kan synas tveksamt om behovet av barntillsyn bör väga tyngre än behovet att skydda minderåriga mot ansträngning. *Jämställdhetskommittén* ställer sig tveksam till resonemanget bakom förslaget om oförändrad maximiarbetstid för minderåriga i husligt arbete, eftersom syn-

1[†] *Riksdagen 1977/78. 1 saml. Nr 121*

sättet inte leder till att stärka kvinnors ställning i arbetslivet. Å andra sidan noterar *Yrkeskvinnors klubbars riksförbund* med tillfredsställelse att förslaget i promemorian inte inverkar på möjligheten för yrkesverksamma föräldrar med små barn att ha heltidsarbete även i de fall då de måste ordna barntillsynen genom att ha en anställd i hemmet.

4 Föredraganden

Arbetarskyddslagen (1949: 1, omtryckt 1973: 834, ändrad senast 1977: 534) och allmänna arbetstidslagen (1970: 103, ändrad senast 1977: 1163) är inte tillämpliga på sådant arbete som utförs i arbetsgivarens hushåll. Här gäller i stället lagen (1970: 943) om arbetstid m. m. i husligt arbete (ändrad senast 1975: 732). Den lagen innehåller sålunda vissa bestämmelser av arbetarskyddsnatur som har sina förebilder i arbetarskyddslagen. Med lagen om husligt arbete avses också bl. a. att så långt möjligt reglera arbetstiden för hushållsanställda efter samma mönster som allmänna arbetstidslagen bygger på.

Den promemoria (Ds A 1977: 5) Ändringar i lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete, som i september 1977 har utarbetats inom arbetsmarknadsdepartementet, innehåller förslag till ändring i lagen om husligt arbete i anslutning till en nyligen genomförd ändring (1976: 597) i allmänna arbetstidslagen. Enligt förslaget skall vid overtidsberäkning – för varje infallande helgdag som är arbetsfri och inte är söndag – den ordinarie arbetstid som gäller enligt lagen om husligt arbete minskas med den arbetstid som arbetstagaren skulle ha fullgjort om helgdagen i stället hade varit vardag. Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget. Även jag biträder det. Den förordade ändringen innebär att man vid overtidsberäkning på det husliga området skall ta motsvarande hänsyn till infallande helgdag som vid overtidsberäkning enligt den nya regeln i allmänna arbetstidslagen.

Efter förebild i arbetarskyddslagen innehåller lagen om husligt arbete en allmänt utformad bestämmelse om arbetarskyddsansvar för arbetsgivaren. Denna bestämmelse bör enligt promemorian anpassas efter lydelsen av arbetsmiljölagens huvudregel om arbetsgivarens ansvar. I enlighet härmed har föreslagits den ändringen i lagen om husligt arbete att arbetsgivare åläggs vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall i arbete. Samtidigt har föreslagits att gällande bestämmelse om arbetsgivarens ansvar för minderårig hushållsanställd jämkas efter lydelsen av motsvarande föreskrift i arbetsmiljölagen. Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget även i dessa delar och jag förordar att det genomförs.

Arbetarskyddslagens regler om arbetstidens förläggning motsvaras i lagen om husligt arbete av bl. a. en bestämmelse om minst 24 timmars sammanhängande ledighet varje vecka. Ledigheten skall om möjligt förlägg-

gas till söndag. Med hänvisning till att minimigränsen för veckovila höjs till 36 timmar i arbetsmiljölagen har i promemorian föreslagits den ändringen i lagen om husligt arbete att arbetstagare skall beredas minst 36 timmars sammanhängande ledighet varje vecka. I anslutning härtill har också föreslagits att ledigheten såvitt möjligt skall förläggas till veckoslut. Remissinstanserna har tillstyrkt detta. Även jag anser att veckovilereglererna i lagen om husligt arbete bör ändras enligt förslaget.

I promemorian behandlas också frågan om maximigränserna för minderårig hushållsanställds totala arbetstid – 10 timmar per dygn och 54 timmar per vecka – bör ändras efter mönster av arbetsmiljölagen, som föreskriver att minderårig inte får anlitas till arbete mer än 9 timmar av dygnet eller 45 timmar i veckan. I promemorian har framhållits att man inte bör inkräkta på utrymmet för att beträffande minderåriga tillämpa en specialregel om förlängd ordinarie arbetstid vid barntillsyn. Mot den bakgrunden har någon ändring i lagen om husligt arbete inte föreslagits i denna del. Flertalet remissinstanser har godtagit ställningstagandet men ett par remissyttrandena har uttryckt tveksamhet. För egen del vill jag först erinra om att kommunerna enligt lagen (1976:381) om barnomsorg (ändrad senast 1977:253) skall genom planmässig utbyggnad av förskole- och fritidsverksamhet sörja för omvårdnaden av bl. a. barn med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar, om ej behovet tillgodoses på annat sätt. Vidare har regeringen i proposition 1977/78: 104 föreslagit en ny lag om rätt till ledighet för vård av barn, m. m., som fr. o. m. den 1 januari 1979 skall ersätta den nu gällande lagen (1976:280) om rätt till föräldraledighet (ändrad senast 1977: 631). Förslaget innebär vidgad rätt till ledighet från anställning för arbetstagare i egenskap av förälder. Fortfarande kan dock barntillsyn genom hushållsanställda få viss praktisk betydelse. En stor del av dessa anställda är minderåriga. Det är enligt min mening angeläget att man inte genom ändrade regler i lagen om husligt arbete försvårar möjligheterna för förvärvsarbetande föräldrar att ordna barntillsyn. Samtidigt kan antagas att arbetsuppgifterna för de husligt anställda regelmässigt är sådana att de tillåter visst mått av sysslande med egna angelägenheter under arbetstid. Jag anser därför att bestämmelserna om den maximala arbetstiden för minderåriga i husligt arbete bör kvarstå oförändrade.

Vidare bör i fråga om tillsynen över efterlevnaden av arbetstidsreglerna och arbetarskyddsbestämmelserna i lagen om husligt arbete i tillämpliga delar hänvisas till vad som föreskrivs om tillsyn i arbetsmiljölagen.

Föreslagna ändringar i lagen om husligt arbete bör, som föreslås i departementspromemorian, träda i kraft den 1 juli 1978.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att antaga ett inom arbetsmarknadsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1970: 943) om arbetstid m. m. i husligt arbete.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.

ARBETSMARKNADSDEPARTEMENTET

Ändringar i lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete

Promemoria utarbetad inom arbetsmarknadsdepartementet

Innehåll

	Sid
Upprättade lagförslag	11
1 Inledning	13
2 Uppgifter om arbetstagare i husligt arbete	13
3 Gällande lagstiftning om arbetstid m. m. i husligt arbete	14
4 Förslaget till arbetsmiljölag	16
5 Ändringar i allmänna arbetstidslagen	17
6 Överväganden och förslag	18
6.1 Allmänna synpunkter	18
6.2 Övertid	19
6.3 Arbetsgivarens allmänna skyldigheter	20
6.4 Veckovila	21
6.5 Arbetstiden för minderåriga arbetstagare	22
6.6 Tillsyn	23
6.7 Ikraftträdande	23

Upprättade lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete

Enligt riksdagens beslut föreskrives att 3, 8, 9 och 15 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m. m. i husligt arbete skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

När särskilda skäl föreligger, får övertid tagas ut med högst 48 timmar under en tid av fyra veckor, dock högst 300 timmar under ett kalenderår.

*Vid beräkning av tillåten övertid enligt första stycket minskas den ordinarie arbetstiden enligt 2 § för varje infallande helgdag, som är arbetsfri och som ej är söndag, med den arbetstid som arbetstagar-
ren skulle ha fullgjort om helgda-
gen i stället hade varit vardag.*

8 §

Arbetsgivare är skyldig att *iakt-
taga allt som skäligen behövs för
att förebygga att arbetstagare
ådrager sig ohälsa till följd av arbe-
tet eller drabbas av olycksfall däri.* Arbetsgivare skall särskilt tillse att arbetstagare, som ej fyllt 18 år, icke användes till arbete på sådant sätt att det kan anses medföra faru för överansträngning eller annan skadlig inverkan på arbetstagarens hälsa eller kroppsutveckling.

Arbetsgivare är skyldig att *vid-
taga alla åtgärder som behövs för
att förebygga att arbetstagare ut-
sättes för ohälsa eller olycksfall i
arbete.* Arbetsgivare skall särskilt tillse att arbetstagare, som ej fyllt 18 år, icke anlitas till arbete på sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på arbetstagarens hälsa eller utveckling.

Arbetstagare har att iakttaga tillbörlig försiktighet i arbetet och att i övrigt medverka till förekommande av ohälsa och olycksfall däri.

9 §

Arbetstagare skall åtnjuta behövlig ledighet för nattvila. I denna skall såvitt möjligt ingå tiden mellan klockan 24 och klockan 5.

Arbetstagare skall beredas minst 24 timmars sammanhängande ledighet varje vecka. Ledigheten skall såvitt möjligt förläggas till söndag.

Arbetstagare skall beredas minst 36 timmars sammanhängande ledighet varje vecka. Ledigheten skall såvitt möjligt förläggas till vecko-
slut.

Avvikelse får göras från första och andra styckena i fall som avses i 4 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Tillsyn över efterlevnaden av 2–4, 6 och 8–10 §§ utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionen. Därvid gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives om tillsyn över efterlevnaden av *arbetarskyddslagen (1949:1)*. Undersökning på arbetsställe får dock ske endast på begäran av part eller om annars särskild anledning föreligger.

Tillsyn över efterlevnaden av 2–4, 6 och 8–10 §§ utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionen. Därvid gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives om tillsyn över efterlevnaden av *arbetsmiljölagen (1977:000)*. Undersökning på arbetsställe får dock ske endast på begäran av part eller om annars särskild anledning föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1978.

1 Inledning

Arbetarskyddslagen (1949: 1) och allmänna arbetstidslagen (1970: 103) är inte tillämpliga på arbete i arbetsgivarens hushåll. För sådant arbete gäller i stället lagen (1970: 943) om arbetstid m. m. i husligt arbete. Denna innehåller grundläggande arbetarskyddsregler efter förebilder i arbetarskyddslagen. I lagen om husligt arbete finns också arbetstidsregler som delvis ansluter till bestämmelserna i arbetarskyddslagen och allmänna arbetstidslagen. Dessutom upptas en del bestämmelser som rör arbetsavtalets ingående och upphörande m. m.

I proposition (1976/77: 149) om arbetsmiljölag m. m. föreslås att arbetarskyddslagen fr. o. m. den 1 juli 1978 ersätts av en arbetsmiljölag. Förslaget till arbetsmiljölag innehåller samma undantag för arbete i arbetsgivarens hushåll som finns i arbetarskyddslagen. Vid den remissbehandling som föregick propositionsarbetet framhöll Landsorganisationen i Sverige (LO) att vissa bestämmelser i lagen om husligt arbete kan behöva ses över för att ges samma innehåll som motsvarande bestämmelser i den föreslagna arbetsmiljölagen. Med anledning av yttrandet upplystes i propositionen att avsikten var att låta särskilt utreda denna fråga.

Av intresse i sammanhanget är vidare vissa ändringar som har vidtagits i allmänna arbetstidslagen efter tillkomsten av lagen om husligt arbete. Fr. o. m. den 1 januari 1977 har sålunda genomförts begränsningar av de övertidsuttag som tidigare medgavs i allmänna arbetstidslagen.

I denna promemoria behandlas frågan om vilka ändringar som kan behöva vidtas i lagen om husligt arbete med anledning av den väntade lagstiftningen på arbetsmiljöns område och ändringarna i allmänna arbetstidslagen.

2 Uppgifter om arbetstagare i husligt arbete

Enligt folkräkningarna har de förvärvsarbetande på det husliga arbetets område med minst halv normal arbetstid uppgått till följande avrundade antal.

1930 års folkräkning	238 000
1940 års folkräkning	158 000
1950 års folkräkning	90 000
1960 års folkräkning	71 000
1965 års folkräkning	49 000
1970 års folkräkning	20 000

De redovisade uppgifterna visar tydligt hur snabbt antalet arbetstagare i privata hushåll har minskat. Procentuellt sett har minskningen varit särskilt kraftig under den senare delen av 1960-talet.

Från 1975 års folkräkning finns ännu inga definitiva siffror om antalet arbetstagare inom näringsgrenen "hushållsarbete". Preliminärt redovisas här knappt 11 000 personer. På grund av ändrade klassificeringsregler kan denna siffra antas vara något mindre än den skulle ha varit, om tidigare klassificeringsregler hade gällt.

Den officiella statistiken ger inga upplysningar om hur stor andel av de husligt anställda som sysslar med barntillsyn resp. annat husligt arbete. Inte heller framgår hur många av de husligt anställda som är under 18 år.

Det finns bara vissa äldre uppgifter om det sätt på vilket barntillsyn ordnas när föräldrarna (föräldern) förvärvsarbetar utom hemmet. Enligt en

undersökning, som redovisas i familjedaghemsutredningens betänkande (SOU 1967: 39) Samhällets barntillsyn – barnstugor och familjedaghem, fanns hösten 1966 ca 320 000 barn under 10 år, vilkas vårdnadshavare förvärvsarbetade mer än 15 timmar per vecka. Hälften av barnen – ca 150 000 – var i förskoleåldern. Tillsynen av barnen under den tid föräldrarna förvärvsarbetade skedde i hög grad i det egna hemmet. Sådan tillsyn förekom således beträffande ca 160 000 barn. Dessa siffror belyser något situationen vid tiden före antagandet av lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete. Med de förändringar som sedan har skett – å ena sidan en utveckling av övriga former av barntillsyn och å andra sidan ett ökat antal förvärvsarbetande gifta kvinnor – säger emellertid undersökningen inget om dagens läge. Senare års statliga utredningar angående familjepolitik och familjestöd har inte tagit fram några uppgifter om i vilken utsträckning barntillsyn förekommer med hjälp av anställda i privata hushåll.

Det finns alltså mycket litet konkret underlag när det gäller att bedöma vilka arbetstagare och hushåll som nu berörs av lagstiftningen om husligt arbete. Uppgifter som har inhämtats från arbetsmarknadsstyrelsens arbetsförmedlings- och yrkesvägledningenheter bestyrker dock att husligt arbete är en starkt krympande sektor av arbetsmarknaden. Uppgifterna tyder samtidigt på att barnflickor – flickor i åldern 16–18 år som sysslar med barntillsyn – är den antalsmässigt dominerande gruppen bland de husligt anställda. Vad gäller gruppen praktikanter kan crinras om att arbete i privata hushåll i princip inte ingår som direkt behörighetskrav för olika studievägar. Även sådant arbete kan dock åberopas i fall då krav finns på arbetslivserfarenhet.

3 Gällande lagstiftning om arbetstid m. m. i husligt arbete

Lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete trädde i kraft den 1 juli 1971, då hembiträdeslagen (1944: 461) upphörde att gälla.

Tillämpningsområdet för lagen om husligt arbete omfattar anställningsförhållande där arbetstagare utför arbete i arbetsgivarens hushåll. Med detta avses enligt förarbetena (prop. 1970: 150 s. 44) varje arbete som enligt allmänt språkbruk inbegrips därunder, såsom matlagning, servering, diskning, bakning, konservering, städning, eldning, tvätt, strykning och sömnad. Till hushållsarbete hänförs också tillsyn och vård av barn, sjuka och gamla som tillhör hushållet. Lagen är alltså tillämplig på den som är anställd för att utföra sådant arbete i ett privat hem. Utanför lagens tillämpningsområde faller däremot arbete som utförs i och för arbetsgivarens rörelse, t. ex. köksarbete på restaurang och städningsarbete på kontor liksom även hushållsarbete vid vårdinstitutioner. Vidare undantar lagen arbetstagare som är medlem av arbetsgivarens familj.

Överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare som strider mot lagen om husligt arbete är inte bindande för arbetstagaren.

Arbetstidsreglerna för hushållsanställda är utformade i nära anslutning till allmänna arbetstidslagen. Den ordinarie arbetstiden får enligt lagen om husligt arbete uppgå till högst 40 timmar i veckan i genomsnitt för en tid av högst fyra veckor. Principen om högst 40 timmars normal arbetsvecka genombryts emellertid av en specialregel som i vissa fall medger förlängd ordinarie arbetstid. Regeln avser bara arbetstagare vars arbete innefattar tillsyn av barn eller annan hushållsmedlem som inte kan ta vård om sig själv. För att regeln skall vara tillämplig krävs vidare att de medlemmar av

hushållet, som har ansvaret för att tillsynsbehovet blir tillgodosett, är förhindrade att utöva tillsynen till följd av förvärsarbete utanför hemmet eller till följd av nedsatt arbetsförmåga. Lagen sätter ett maximum för här avsedd förlängning vid 12 timmar i veckan i genomsnitt för en tid av högst fyra veckor.

Uppehåll i arbetet, under vilket arbetstagaren fritt förfogar över sin tid och inte är skyldig att stanna kvar på arbetsstället, räknas inte in i arbetstiden.

Lagen om husligt arbete medger under vissa förutsättningar att övertid tas ut. Med övertid förstås härvid sådan arbetstid som överstiger den längsta ordinarie arbetstid som lagen medger. Lagen räknar med två kategorier av övertid alltefter förutsättningarna för övertidsuttag. Den ena kategorin är s. k. allmän övertid, som medges när särskilda skäl föreligger. Allmän övertid får tas ut med högst 48 timmar under en fyraveckorsperiod, dock högst 300 timmar under ett kalenderår. Det andra slaget av övertid är övertid för nödfallsarbete. Om det oundgängligen behövs på grund av olyckshändelse eller akut sjukdomsfall eller annan sådan omständighet, som inte har kunnat förutses, får sålunda övertid tas ut i den utsträckning som förhållandena kräver. I lagen finns särskilda bestämmelser som reglerar arbetstagarens skyldighet att utföra arbete på övertid och rätt till ersättning för övertidsarbete. Arbetsgivaren skall enligt lagen föra behövliga anteckningar om övertid.

Efter mönster av arbetarskyddslagen föreskriver lagen om husligt arbete att arbetsgivare är skyldig att iaktta allt som skäligen behövs för att förebygga att arbetstagare ådrar sig ohälsa eller drabbas av olycksfall i arbetet. Arbetsgivare skall särskilt tillse att arbetstagare, som inte har fyllt 18 år, inte används till arbete på sådant sätt att det kan anses medföra fara för överansträngning eller annan skadlig inverkan på arbetstagarens hälsa eller kroppsutveckling. Arbetstagare har å sin sida att iaktta tillbörlig försiktighet i arbetet och att i övrigt medverka till förekommande av ohälsa och olycksfall däri.

I lagen om husligt arbete finns bestämmelser om arbetstidens förläggning som syftar till att garantera de husligt anställda i huvudsak samma ledighetsförhållanden som de arbetstagargrupper för vilka arbetarskyddslagen är tillämplig. Främst är det arbetstagarernas nattvila och veckovila som avses i lagen om husligt arbete. Arbetstagare skall ha behövlig ledighet för nattvila. Tiden mellan klockan 24 och klockan 5 skall om möjligt ingå i nattvilan. Varje vecka skall arbetstagare ha minst 24 timmars sammanhängande ledighet, såvitt möjligt förlagd till söndag. Avsteg från kraven på nattvila och veckovila får göras i nödfallssituationer.

Skärpta regler om arbetstiden gäller enligt lagen om husligt arbete för minderårig arbetstagare, dvs. arbetstagare som inte har fyllt 18 år. Även dessa regler har förebilder i arbetarskyddslagen. Den sammanlagda arbetstiden för minderårig arbetstagare i husligt arbete får inte överstiga 10 timmar under ett dygn och 54 timmar under en vecka. Nattvilan skall omfatta minst 11 timmar i sträck och i nattvilan skall ingå tiden mellan klockan 22 och klockan 5. Möjlighet till avvikelse har dock ansetts behövlig. En undantagsregel medger därför att minderårig, utan hinder av nämnda bestämmelser, anlitas tillfälligt för tillsyn av barn eller annan hushållsmedlem som inte kan ta vård om sig själv. Undantag gäller också i nödfallssituationer.

För tillsynen över efterlevnaden av arbetarskydds- och arbetstidsbestämmelserna i lagen om husligt arbete svarar arbetarskyddsstyrelsen och,

under dess överinscende och ledning, yrkesinspektionen. Därvid gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om tillsyn över efterlevnaden av arbetarskyddslagen. Undersökning på arbetsställe får dock ske endast på begäran av part eller om annars särskild anledning föreligger. Åsidosätter arbetsgivare sina skyldigheter i något avseende som är underkastat tillsyn, kan yrkesinspektionen förelägga arbetsgivaren att vidta rättelse. Arbetsgivare, som underlåter att rätta sig efter sådant föreläggande eller som uppsåtligen lämnar oriktig eller vilseledande uppgift i anteckning om övertid, kan dömas till böter. Lagen om husligt arbete innehåller också regler om att arbetsgivare eller arbetstagare, som åsidosätter sina skyldigheter enligt arbetsavtalet eller lagen, skall utge skadestånd.

I lagen om husligt arbete finns dessutom en del bestämmelser om anställningsavtalets ingående och upphörande m. m. Genom ändringar (1974: 361) i lagen har dessa bestämmelser anpassats till motsvarande regler i lagen (1974: 12) om anställningsskydd.

4 Förslaget till arbetsmiljölag

Som nämnts inledningsvis föreslås i propositionen om arbetsmiljölag m. m. att arbetarskyddslagen fr. o. m. den 1 juli 1978 ersätts av en arbetsmiljölag. Husligt arbete undantas i den föreslagna lagen på samma sätt som i arbetarskyddslagen.

Lagförslaget innebär i väsentliga delar ny reglering i jämförelse med vad som nu gäller. Arbetsmiljölagen får en starkare inriktning på de kemiska hälsoriskerna i arbetslivet än vad gällande arbetarskyddslag har. Även den psykiska sidan av arbetsmiljön uppmärksammas. Olika slag av förhandsbedömning behandlas ingående. Beträffande sådana bestämmelser i arbetarskyddslagen, som lagen om husligt arbete bygger på, bibehålls emellertid till stor del det gällande systemet. Förslaget innebär dock vissa ändringar även härvidlag.

Till en början bör nämnas att en ändring föreslås i arbetarskyddslagens huvudregel att arbetsgivaren är skyldig att iakttä allt som skäligen behövs för att förebygga att arbetstagare ådrar sig ohälsa i följd av arbetet eller drabbas av olycksfall däri. Enligt en huvudregel i förslaget till arbetsmiljölag skall arbetsgivare vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall. Arbetsgivaren skall ägna uppmärksamhet åt att arbetet planläggs och anordnas så, att en tillfredsställande arbetsmiljö skapas. I fråga om arbetsgivarens allmänna skyldigheter föreskrivs i lagförslaget vidare bl. a. att arbetsgivaren skall se till att arbetstagare får god kännedom om de förhållanden, under vilka arbetet bedrivs, och upplyses om de risker som kan vara förbundna med arbetet. Lagförslaget innehåller dessutom allmänna bestämmelser om arbetsmiljöns beskaffenhet.

Förslaget till arbetsmiljölag innehåller också en grundbestämmelse om arbetsgivarens skyldighet att ägna särskild uppmärksamhet åt skyddet för minderåriga anställda. Med någon jämkning av lydelsen av motsvarande bestämmelse i arbetarskyddslagen åläggs arbetsgivare i lagförslaget att se till att minderårig arbetstagare inte anlitas till arbete på sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling.

Arbetstagarnas skyldigheter enligt arbetarskyddslagen kvarstår enligt förslaget till arbetsmiljölag. Bestämmelserna om arbetstagarnas skyddsan-

svar kompletteras i lagförslaget så till vida, att den enskilde arbetstagaren får en uttrycklig rätt att i färosituationer avbryta sitt arbete för att rådgöra med skyddsombud och arbetsledare.

Liksom arbetarskyddslagen tar lagförslaget upp särskilda regler om arbetstidens förläggning. Av intresse i förevarande sammanhang är att nya regler föreslås om veckovila. Minimilängden av veckovilan enligt arbetarskyddslagen (24 timmar) föreslås ändrad till 36 timmar. Enligt arbetarskyddslagen sätts veckovileregeln ur spel om särskilt förhållande tillfälligtvis påkallar undantag. Lagförslagets formulering är något mera restriktiv och anger att undantag får göras tillfälligtvis, om det föranleds av särskilt förhållande som inte har kunnat förutses. Enligt gällande bestämmelser rekommenderas att veckovilan förläggas till söndag. Den föreslagna lagregeln anger i stället att veckovilan om möjligt skall förläggas till veckoslut. Möjlighet till undantag från veckovileregeln föreslås kunna ske efter myndighetsdispens. Utöver denna undantagsmöjlighet, som finns även enligt arbetarskyddslagen, föreslås möjligheter till avsteg från veckovileregleringen genom kollektivavtal i särskild ordning.

Vad gäller minderårig arbetstagares arbetstid och nattvila föreslås också vissa skärpningar i förhållande till arbetarskyddslagen. Minderårigs totala arbetstid får f. n. inte överstiga 10 timmar under ett dygn och inte heller 54 timmar i veckan. Den minderåriga skall vidare varje dygn ha minst 11 timmars oavbruten ledighet för nattvila. Detaljerade regler finns om vilka tider ledigheten för nattvila skall omfatta för olika åldersgrupper. Enligt lagförslaget bestäms dygnsmaximum till 9 timmar och veckomaximum till 45 timmar. Regeln om 11 timmars oavbruten ledighet för nattvila bibehålls. Nattvilan för minderårig skall enligt förslaget inbegripa tiden mellan klockan 22 och klockan 5. Tillsynsmyndighet får liksom hittills medge undantag, om särskilda skäl föreligger.

Enligt arbetarskyddslagen äger arbetarskyddsstyrelsen meddela råd och anvisningar till ledning vid tillämpningen av lagen. Den föreslagna arbetsmiljölagen har en annan konstruktion när det gäller arbetarskyddsstyrelsens författningsverksamhet. I propositionen betonas arbetarskyddsstyrelsens uppgift att utarbeta föreskrifter som komplement till lagens allmänt hållna regler. På viktiga områden föreslås att styrelsen skall kunna meddela direkt straffsanktionerade föreskrifter. Dessutom förutsätts en allmän befogenhet för styrelsen att meddela generella föreskrifter om verkställigheten av arbetsmiljölagen. Enligt vad som anförs i propositionen torde erforderliga bemyndiganden för arbetarskyddsstyrelsen få tas in i en arbetsmiljöförordning som utfärdas sedan lagförslaget har behandlats av riksdagen. Vad gäller yrkesinspektionens verksamhetsformer bygger lagförslaget vidare på arbetarskyddslagens regler.

5 Ändringar i allmänna arbetstidslagen

Allmänna arbetstidslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1971, är i princip giltig för alla arbetstagare. Undantag har emellertid gjorts för bl. a. sådant arbete som utförs i arbetsgivarens hushåll. I lagen finns rambestämmelser om främst längden av ordinarie arbetstid, övertid och s. k. jourtid.

Den ordinarie arbetstiden får uppgå till högst 40 timmar i veckan, raster ej inräknade. När det behövs med hänsyn till arbetets natur eller arbetsförhållandena i övrigt, får arbetstiden uppgå till 40 timmar i veckan i genomsnitt för en tid av högst fyra veckor.

Bestämmelserna om övertid innebär att sådan tid får tas ut med högst 48 timmar under en tid av fyra veckor eller 50 timmar under en kalendermånad, dock högst 150 timmar under ett kalenderår (allmän övertid). När synnerliga skäl föreligger kan arbetarskyddsstyrelsen medge ytterligare övertid med högst 150 timmar under ett kalenderår (extra övertid). Övertid får dessutom tas ut för nödfallsarbete. Vidare finns en särskild övertidsform för förberedelse- och avslutningsarbeten.

Bestämmelserna i allmänna arbetstidslagen kan frångås, förutom efter myndighetsdispens, genom kollektivavtal som har träffats eller godkänts av central arbetstagarorganisation, dvs. förbund eller därmed jämförlig sammanslutning av arbetstagare.

Genom ändringar (1976: 597) i allmänna arbetstidslagen infördes fr. o. m. den 1 januari 1977 följande begränsningar i de övertidsuttag som lagen tidigare medgav.

Ursprungligen förstods med övertid sådan arbetstid som överstiger ordinarie arbetstid eller jourtid enligt lagen eller den längre ordinarie arbetstid eller jourtid som kan ha avtalats genom kollektivavtal. Enligt en ny bestämmelse anses som övertid även mertid i förhållande till kortare arbetstid som i fråga om heltidsarbete har avtalats i angiven ordning.

Vidare berörde lagen från början inte frågan om ordinarie arbetstid skall minskas med den arbetstid som skulle ha fullgjorts infallande arbetsfri helgdag, s. k. mjuk arbetsvecka, eller om den ordinarie arbetstiden skall gälla oavsett helgdag, s. k. hård arbetsvecka. Följden var att någon övertid i lagens mening inte ansågs uppkomma, även om en anställd arbetar på avtalad övertid under motsvarande antal timmar som har fallit bort på grund av arbetsfri helgdag. Också i detta avseende infördes genom en ny bestämmelse ett annat synsätt. Vid övertidsberäkning skall sålunda numera – för varje infallande helgdag som är arbetsfri och ej är söndag – den ordinarie arbetstid som gäller enligt lagen minskas med den arbetstid som arbetstagaren skulle ha fullgjort om helgdagen i stället varit vardag.

Genom en ändring i lagen markerades dessutom att övertid för nödfallsarbete inte får tas ut i samband med vanligen förekommande och därför förutsebara driftsstörningar. Slutligen begränsades möjligheterna att ta ut övertid för förberedelse- och avslutningsarbeten.

6 Överväganden och förslag

6.1 Allmänna synpunkter

Lagen (1970: 943) om arbetstid m. m. i husligt arbete har till syfte att för hushållsanställda reglera arbetstidens längd så långt möjligt efter samma mönster som det på vilket allmänna arbetstidslagen (1970: 103) bygger. Reglerna om arbetstidens längd kompletteras av vissa bestämmelser av arbetarskyddsnatur som har sina förebilder i arbetarskyddslagen (1949: 1). I lagen om husligt arbete finns dessutom en del bestämmelser som rör arbetsavtalets ingående och upphörande m. m.

Av redovisningen i avsnitt 2 framgår att antalet husligt anställda har fortsatt att minska kraftigt efter det att lagen om husligt arbete trädde i kraft. Det finns dock fortfarande ett inte obetydligt antal arbetstagare som utför arbete i arbetsgivarens hushåll. För att reglera deras arbetsförhållanden finns fortfarande behov av regler av den typ som innefattas i lagen om husligt arbete.

Att arbetstiden och arbetarskyddet för husligt anställda regleras i sär-

skild lagstiftning har flera orsaker. I propositionen (1970: 150 s. 35) om lagen om husligt arbete hänvisades främst till att en speciell arbetstidsbestämmelse var nödvändig för att tillgodose behovet av barn tillsyn i småbarnsfamiljer där föräldrarna förvärvsarbetar utom hemmet. I allmänna arbetstidslagen har särbestämmelser för *enstaka arbetstagargrupper* konsekvent undvikits. Det förutsätts i stället att avsteg från lagens materiella regler kan åstadkommas genom kollektivavtal. Eftersom de hushållsanställda inte är sammanslutna i någon facklig organisation, står denna möjlighet här inte till buds.

Vad gäller möjligheterna att göra arbetarskyddslagen tillämplig på arbete i arbetsgivarens hushåll framhölls i propositionen (s. 40) att ett flertal av lagens föreskrifter om minderåriga arbetstagare är föga lämpade för detta arbetsområde men att de minderåriga utgör en mycket betydande grupp inom det husliga arbetet. Det ansågs därför inte lämpligt att göra arbetarskyddslagen i princip tillämplig men undanta föreskrifterna om minderåriga arbetstagare.

I avsnitt 4 och 5 har redovisats förslag till arbetsmiljölager, som avses ersätta arbetarskyddslagen, och vissa nyligen genomförda ändringar i allmänna arbetstidslagen. Det kan konstateras att grunden för de överväganden, som ledde fram till att arbetarskyddet för de husligt anställda regleras i särskild lagstiftning, inte rubbas av det förhållandet att arbetarskyddslagen ersätts av en arbetsmiljölager. Även ändringarna i allmänna arbetstidslagen saknar betydelse när det gäller frågan om det husliga arbetet bör regleras i en särskild lag. Vissa ändringar bör emellertid övervägas i lagen om husligt arbete med anledning av redovisade förslag och ändringar inom de lagstiftningsområden där förebilder har hämtats till lagens arbetarskyddsbestämmelser och arbetstidsregler.

6.2 Övertid

I förarbetena till lagen om husligt arbete betonades (prop. 1970: 150 s. 36) att arbetstidsbestämmelserna för hushållsanställda borde konstrueras efter i huvudsak samma mönster som reglerna i allmänna arbetstidslagen. Sålunda får ordinarie arbetstid i princip uppgå till högst 40 timmar i veckan. Även grunderna för övertidsregleringen borde vara i överensstämmelse med inriktningen i allmänna arbetstidslagen. I enlighet med dessa överväganden innehåller *lagen om husligt arbete bestämmelser om övertid* som i mycket stämmer överens med allmänna arbetstidslagens övertidsregler. Övertid får, när särskilda skäl föreligger, tas ut med högst 48 timmar under en tid av fyra veckor, dock högst 300 timmar under ett kalenderår. Det ansågs å andra sidan uppenbart att de speciella förhållandena på det husliga arbetets område måste återspegla sig i utformningen av regelsystemet. Hänsyn måste tas till att arbetsavtalen här inte som på andra områden tillkommer under medverkan av fackliga organisationer. Denna skiljaktighet innebär bl. a. att bestämmelserna om de hushållsanställdas arbetstider inte har kunnat ges den dispositiva karaktär som reglerna i allmänna arbetstidslagen har. Stor vikt har lagts vid att reglerna skall vara enkla och lättförståeliga.

Liksom allmänna arbetstidslagen i dess ursprungliga lydelse berör lagen om husligt arbete inte frågan om ordinarie arbetstid skall minskas med den arbetstid, som skulle ha fullgjorts infallande helgdag, eller om den ordinarie arbetstiden skall gälla oavsett helgdag. Genom en nyligen genomförd ändring (1976: 597) i allmänna arbetstidslagen har fastslagits att vid över-

tidsberäkning – för varje infallande helgdag som är arbetsfri och ej är söndag – den ordinarie arbetstid som gäller enligt lagen skall minskas med den arbetstid som arbetstagaren skulle ha fullgjort om helgdagen i stället varit vardag.

En regel om att hänsyn skall tas till infallande helgdag vid övertidsberäkning måste anses vara naturlig även på det husliga arbetets område. Det ligger i själva verket nära till hands att anta att en sådan regel har tillämpats på detta område redan utan stöd av lag. Genom den nya bestämmelsen i allmänna arbetstidslagen kan emellertid ovisshet uppkomma om hur lagen om husligt arbete skall tolkas vid övertidsberäkningen. Härtill kommer önskvärdheten att få till stånd parallellitet med lagstiftningen i allmänhet, när inte särskilda förhållanden påkallar annan utformning av regelsystemet för de husligt anställda. Det föreslås därför att lagen om husligt arbete (3 §) kompletteras på denna punkt.

I allmänna arbetstidslagen har också nyligen införts en bestämmelse att med övertid förstås även mertid i förhållande till den kortare arbetstid än ordinarie arbetstid eller jourtid enligt lagen, som har avtalats genom kollektivavtal. Mot att föra över en sådan regel till lagen om husligt arbete talar i första hand att kollektivavtal inte förekommer på det husliga området. I och för sig kunde visserligen en likartad bestämmelse på detta område avse hellidsarbete där kortare arbetsvecka än 40 timmar gäller enligt enskilt arbetsavtal. En sådan regel skulle dock knappast fylla något behov på det husliga området och skulle snarast vara ägnad att komplicera regelsystemet. I denna promemoria föreslås följaktligen ingen ändring i detta avseende.

6.3 Arbetsgivarens allmänna skyldigheter

Efter förebild i arbetarskyddslagen innehåller lagen om husligt arbete en bestämmelse om att arbetsgivaren är skyldig att iaktta allt som skäligen behövs för att förebygga att arbetstagare ådrar sig ohälsa till följd av arbetet eller drabbas av olycksfall däri. Motsvarande bestämmelse i den föreslagna arbetsmiljölagen har en annan utformning. Ändringen går främst ut på att ordet "skäligen" inte ingår i lagtexten. Av motiveringen framgår (prop. 1976/77: 149 s. 254) att avsikten är att utmärka att man inte skall kunna sänka kraven på arbetsmiljön med hänsyn till den enskilde arbetsgivarens förutsättningar i ekonomiskt eller annat avseende. Att generellt hänvisa till en skälighetsprövning anses därför kunna leda fel.

De arbetstagare, som utför arbete i arbetsgivarens hushåll, har självklart samma berättigade anspråk på en tillfredsställande arbetsmiljö som övriga arbetstagargrupper. Den allmänt utformade arbetarskyddsbestämmelsen i lagen om husligt arbete bör därför anpassas efter lydelsen av arbetsmiljölagens huvudregel om arbetsgivarens ansvar. I enlighet härmed föreslås i promemorian den ändringen i lagen om husligt arbete (8 § första stycket första meningen) att arbetsgivare åläggs att vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall i arbete.

I fråga om minderårigs anlitande till arbete finns i förslaget till arbetsmiljölag bl. a. en allmänt utformad bestämmelse att arbetsgivare skall se till att minderårig arbetstagare inte anlitas till arbete på sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling. Motsvarande bestämmelse i lagen om husligt arbete bör, samtidigt som den grundläggande arbetarskyddsbestämmelsen ändras, jämkas och ges samma lydelse som föreslås i arbets-

miljölagen. Promemorian innehåller förslag till ändring i lagen om husligt arbete (8 § första stycket andra meningen) även i detta avseende.

I lagen om husligt arbete finns inga motsvarigheter till de bestämmelser i arbetarskyddslagen som konkretiserar arbetsgivarens ansvar i fråga om arbetshygieniska förhållanden, tekniska anordningar m. m. Bakgrunden är uppenbarligen att en allmänt utformad arbetarskyddsbestämmelse anses tillräcklig med hänsyn till det husliga arbetets art. Inte minst med tanke på att sådant arbete är en sektor av arbetsmarknaden, som starkt har minskat i betydelse under senare tid, saknas anledning att nu anlägga ett annat betraktelsesätt. I denna promemoria föreslås därför inte några motsvarigheter i lagen om husligt arbete till de mera utförliga bestämmelser som i arbetsmiljölagen har föreslagits beträffande arbetsmiljöns beskaffenhet och arbetsgivarens instruktionsskyldighet m. m. Den mindre utförliga regleringen på det husliga området innebär självfallet inte att arbetsgivaren är fritagen från skyldighet att meddela den instruktion som behövs.

6.4 Veckovila

Arbetarskyddslagens regler om arbetstidens förläggning motsvaras i lagen om husligt arbete av bestämmelser om nattvila och veckovila. Förslaget till arbetsmiljölag innebär ingen avvikelse från arbetarskyddslagens bestämmelse om nattvila i vad denna tjänat som förebild för regleringen på det husliga området.

Lagförslaget innehåller emellertid nya regler om veckovila. I propositionen framhålls (prop. 1976/77: 149 s. 314) att behovet av veckovileregler måste ses i belysning av att arbetstidslagen redan ger de allmänna maximinormerna för veckoarbetstiden. Dessa normer är i dag bestämda så, att de korresponderar mot en ledighet för de flesta arbetstagare om normalt två hela dygn per vecka. Arbetstidslagen ger således indirekt uttryck för vad som enligt allmän uppfattning bör vara förhärskande i fråga om veckoledighet. Av detta anses följa att veckovileregler i arbetsmiljölagen inte behöver ha detta syfte. Enligt vad som anförs i propositionen kan man dock inte avvara ett lagstadgat grundskydd för regelbunden veckovila. Med utgångspunkt i ett resonemang att de anställda bör garanteras en fridag i veckan jämte ledighet av tillfredsställande längd under nätterna före och efter fridagen föreslås att minimigränsen för veckovila, som är 24 timmar enligt arbetarskyddslagen, höjs till 36 timmar i arbetsmiljölagen. Ledigheten skall, såvitt möjligt, enligt gällande rätt förläggas till söndag och enligt förslaget till veckoslut. Möjligheterna till avvikelse är enligt förslaget i stort sett desamma som enligt arbetarskyddslagen. I förslaget tillkommer möjlighet till undantag genom kollektivavtal.

Även för de husligt anställda gäller f. n. en minimiregel om 24 timmars veckovila. Lagen om husligt arbete syftar till att garantera de husligt anställda i stort sett samma ledighetsförhållanden som övriga arbetstagargrupper. Det är därför angeläget att söka utforma grundskyddet för regelbunden veckovila efter samma måttstock som inom arbetslivet i övrigt. Härvid torde med fog kunna antas att en grundläggande bestämmelse om 36 timmars veckovila inte behöver vålla några särskilda komplikationer på det husliga området. En förutsättning är samtidigt att avvikelse från kravet på veckovila liksom hittills skall kunna göras i nödfallsituationer. Veckovileregeln för de husligt anställda bör sålunda kunna anpassas efter det nya rättsläge som inträder om förslaget till arbetsmiljölag genomförs. Mot denna bakgrund föreslås i denna promemoria den ändringen i lagen om

husligt arbete (9 § andra stycket) att arbetstagare skall beredas minst 36 timmars sammanhängande ledighet varje vecka. I anslutning härtill föreslås också den ändringen att ledigheten såvitt möjligt skall förläggas till veckoslut.

6.5 Arbetstiden för minderåriga arbetstagare

Den sammanlagda arbetstiden för minderåriga arbetstagare är enligt lagen om husligt arbete liksom enligt arbetarskyddslagen maximerad till 10 timmar per dygn och 54 timmar per vecka. Avvikelse får göras i nödfallsituationer enligt lagen om husligt arbete och efter myndighetsdispens enligt arbetarskyddslagen. I förhållande till arbetarskyddslagen innebär förslaget till arbetsmiljölagen att minderåriga arbetstagares totala arbetstid begränsas till 9 timmar per dygn och 45 timmar i veckan med bibehållen möjlighet till myndighetsdispens.

När det gäller möjligheterna att konstruera bestämmelserna om minderåriga hushållsanställdas totala arbetstid efter mönster av föreslagna bestämmelser i arbetsmiljölagen måste följande beaktas. Ifrågavarande bestämmelser avser såväl ordinarie arbetstid som övertid. Vid tillkomsten av lagen om husligt arbete ansågs (prop. 1970: 150 s. 37) en specialregel om förlängd ordinarie arbetstid behövlig framför allt av hänsyn till förvärvsarbetande föräldrar med små barn. Om föräldrarna har heltidsarbete och deras arbetstider sammanfaller, behöver de nämligen hjälp med tillsyn av barnen under minst den tid som motsvarar den ordinarie arbetstiden med tillägg för måltidsraster och den tid som går åt för resor mellan bostaden och arbetsplatsen. För ensamstående föräldrar uppkommer naturligtvis samma problem, varvid dessutom saknas möjligheten att makarnas arbetstid har olika förläggning. Specialregeln avser sådana arbetstagare - även minderåriga - vilkas arbete innefattar tillsyn av barn eller annan person som inte kan ta vård om sig själv. Vidare krävs att de hushållsmedlemmar, som har ansvaret för att tillsynsbehovet blir tillgodosett, är ur stånd att själva utöva tillsynen till följd av förvärvsarbete utanför hemmet eller till följd av nedsatt arbetsförmåga. Förlängning av den ordinarie arbetstiden får i sådana fall ske med högst 12 timmar i veckan i genomsnitt för en tid av högst fyra veckor.

Inom ramen för nuvarande regler om minderåriga hushållsanställdas totala arbetstid kan, som framgår av det anförda, specialregeln om förlängd ordinarie arbetstid tillämpas även beträffande minderåriga. Denna möjlighet skulle till stor del upphöra, om maximigränserna sänktes på samma sätt som har föreslagits i arbetsmiljölagen. De minderåriga arbetstagarna utgör emellertid en betydande grupp inom det husliga arbetets område och deras arbetsuppgifter torde i stor utsträckning avse barn tillsyn. En sänkning av maximiarbetstiden för minderåriga skulle därför innebära ett väsentligt ingrepp i lagen om husligt arbete, där en viktig tanke är att i rimlig mån tillgodose behovet av barn tillsyn.

Ett alternativ kunde vara att här göra skillnad mellan förlängd ordinarie arbetstid och annan arbetstid samt låta maximigränsen endast avse normal ordinarie arbetstid jämte övertid. Fördelarna med ett sådant system förefaller dock ringa i jämförelse med de nackdelar som skulle uppkomma genom att reglerna i lagen om husligt arbete blev mera komplicerade. Vidare bör beaktas att bestämmelserna om maximiarbetstid har mindre betydelse för de husligt anställda än för övriga arbetstagargrupper, eftersom bestämmelserna om ordinarie arbetstid och övertid är tvingande i

lagen om husligt arbete medan motsvarande bestämmelser i allmänna arbetstidslagen kan frångås genom kollektivavtal. Det kan också framhållas att, såsom anfördes vid lagens tillkomst, arbetsuppgifterna för de husligt anställda regelmässigt är sådana att de tillåter visst mått av sysslande med egna angelägenheter under arbetstid. Mot denna bakgrund torde man knappast behöva hysa några allvarliga betänkligheter mot att låta bestämmelserna om den maximala arbetstiden för minderåriga i husligt arbete avvika från vad som gäller för övriga grupper av minderåriga arbetstagare.

I övrigt innehåller förslaget till arbetsmiljölag inga ändringar i förhållande till arbetarskyddslagen som kan vara av intresse när det gäller att överväga en anpassning av reglerna om arbetstiden för minderåriga arbetstagare i husligt arbete.

I promemorian föreslås mot denna bakgrund ingen ändring i lagen om husligt arbete i denna del.

6.6 Tillsyn

Lagen om husligt arbete innehåller särskilda regler om tillsyn. I fråga om arbetarskyddsbestämmelserna och arbetstidsbestämmelserna hänvisar lagen dessutom i tillämpliga delar till vad som föreskrivs om tillsyn över efterlevnaden av arbetarskyddslagen. Hänvisningen bör efter arbetsmiljölagens ikraftträdande avse den lagen. En ändring i lagen om husligt arbete (15 §) på denna punkt föreslås i promemorian.

Förslaget till arbetsmiljölag innehåller inte, såsom arbetarskyddslagen, någon bestämmelse om arbetarskyddsstyrelsens författningsverksamhet. I samband med utfärdande av verkställighetsförordning till arbetsmiljölagen får övervägas att genom en särskild bestämmelse bemyndiga arbetarskyddsstyrelsen att meddela föreskrifter om verkställigheten av lagen om husligt arbete.

6.7 Ikraftträdande

Föreslagna ändringar i lagen om husligt arbete föreslås träda i kraft vid samma tidpunkt som arbetsmiljölagen, den 1 juli 1978.

